

УДК 658.14:65.012.8

ВНУТРІШНІ ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА INTERNAL THREATS OF FINANCIAL SECURITY OF ENTERPRISE

Мандзіновська Х.О.

кандидат економічних наук,
асистент кафедри фінансово-економічної безпеки
підприємства, обліку та аудиту,
Українська академія друкарства

У статті обґрунтовано структуру та методичні засади забезпечення фінансової безпеки підприємства. Окреслено поняття «загроза» та «загроза фінансовій безпеці підприємства». Визначено та охарактеризовано сукупність найбільш вагомих внутрішніх загроз фінансовій безпеці підприємства в розрізі окремих функціональних складників.

Ключові слова: безпека, фінансова безпека, складники фінансової безпеки, внутрішні загрози фінансовій безпеці.

В статье обоснованы структура и методические основы обеспечения финансовой безопасности предприятия. Изложена концепция угрозы и угрозы финансовой безопасности. Выявлена и охарактеризована совокупность наиболее значимых внутренних угроз финансовой безопасности предприятия в разрезе отдельных функциональных компонентов.

Ключевые слова: безопасность, финансовая безопасность, компоненты финансовой безопасности, внутренние угрозы финансовой безопасности.

Substantiated structure and methodical bases of ensuring financial safety of the enterprise. Outlined the concept of the threat and the threat to financial security. Identified and characterized a set of the most significant internal threats of financial security of enterprise in the context of individual functional components.

Keywords: security, financial security, financial security components, internal threats of financial security.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Умови ведення бізнесу в Україні визначаються непередбаченою зміною зовнішнього середовища та відсутністю достатнього досвіду виживання у таких умовах підприємств як самостійних соціально-економічних систем, що ускладнює не лише процес управління кожним суб'єктом господарювання, але й утруднює здійснення швидкої та ефективної реакції на зниження рівня безпеки під дією різних за характером і масштабом загроз, результатом чого може стати виникнення ознак кризового стану, а в подальшому і банкрутства. Отже, вирішення проблеми розпізнавання та ідентифікації загроз для подальшого розроблення адекватних захисних програм і вдосконалення управління фінансовою безпекою є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Теоретичні основи управління фінансовою безпекою підприємства відображені в роботах вітчизняних і зарубіжних науковців, таких як: О. Ареф'єва, І. Бланк, О. Барановський, А. Воронкова, К. Горячева, Л. Донець, С. Ілляшенко, Г. Задорожний, М. Кизим, Т. Клебанов, Г. Козаченко, Л. Кос-

тирко, О. Ляшенко, Є. Олейников, В. Пономарьов, Р. Сайфулін, О. Терещенко, А. Шеремет, В. Шликов, А. Штангрет тощо. Проте серед значної кількості публікацій недостатньо конкретизованим є процес визначення та конкретизації внутрішніх загроз фінансовій безпеці підприємств з огляду на необхідність забезпечення їх стійкого розвитку.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Мета статті полягає в обґрунтуванні структури фінансової безпеки підприємства як системи та визначенні ключових внутрішніх загроз у розрізі кожного функціонального складника.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Фінансова безпека підприємства має складну структуру, яка визначається динамічністю його фінансових відносин як усередині самого підприємства, так і суб'єктами зовнішнього середовища. Отже, пріоритетним та актуальним є вирішення проблеми формування функціональної структури фінансової безпеки суб'єктів господарювання через протиріччя певних її складових елементів.

Огляд наукових робіт дає можливість установити, що нині в економічній літературі не існує єдиної точки зору щодо складників структури

фінансової безпеки [1–3]. Так, І. Бланк виділяє у складі фінансової безпеки підприємства такі складники, як фінансова безпека інвестиційної, кредитної, емісійної та інноваційної діяльності [1, с. 68]. Дещо інакшої думки дотримується К. Горячева, яка вважає доцільним віднести до функціональної структури фінансової безпеки бюджетну, грошово-кредитний, валютний, банківський, фондовий, страховий складники [2, с. 5]. О. Мартюшева відносить до складу фінансової безпеки підприємства бюджетно-податковий, грошово-кредитний, валютний, банківський, інвестиційний, фондовий, страховий структурні складники [7, с. 42]. На думку О. Малика, у структурі фінансової безпеки, окрім бюджетного, грошово-кредитного, банківського, інвестиційного, фондового та страхового, необхідно виділити також зовнішньоекономічний та інформаційний складники [3, с. 137].

Проаналізувавши погляди науковців щодо структуризації фінансової безпеки підприємств, ми вважаємо за доцільне розглядати такі функ-

ціональні складники, які безпосередньо дають можливість комплексно охарактеризувати фінансові відносини та забезпечити фінансову захищеність суб'єктів господарювання, а саме: бюджетно-податковий, грошово-кредитний, банківський, інвестиційний, фондовий, страховий, зовнішньоекономічний, інноваційний (рис. 1).

Кожний із вищеперерахованих функціональних складників фінансової безпеки підприємства характеризується власним змістом, набором функціональних критеріїв і способами забезпечення.

Отже, бюджетно-податковий складник фінансової безпеки підприємства регулює питання взаємовідносин підприємства з бюджетами різних рівнів із приводу сплати податків та зборів, отримання податкового кредиту, бюджетного асигнування, бюджетного рефінансування [7].

Грошово-кредитний складник регулює відносини, що виникають під час готівкових та безготівкових розрахунків. Вона відображає стан грошово-кредитної системи підприємства, який

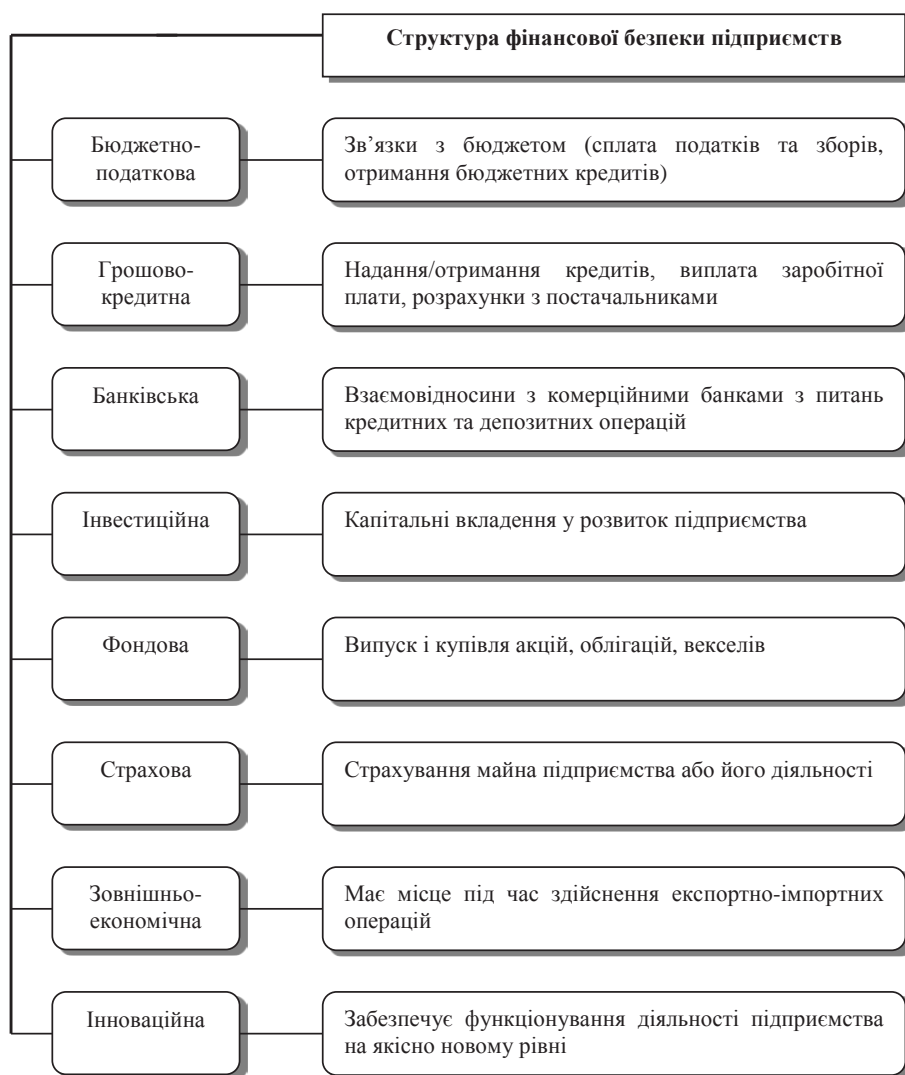

Рис. 1. Функціональна структура фінансової безпеки підприємства

Джерело: сформовано автором

характеризується доступністю кредитних ресурсів і таким рівнем інфляції, що забезпечує економічне зростання та підвищення реальних доходів усіх учасників діяльності на підприємстві. На нашу думку, грошово-кредитний складник є одним із провідних складників фінансової безпеки підприємства, який спрямований на забезпечення його грошової та кредитної стабільності щодо інших суб'єктів ринкової економіки, а також щодо внутрішнього фінансового середовища.

Банківський складник фінансової безпеки суб'єктів господарювання спрямований на взаємовідносини з комерційними банками із питань кредитних та депозитних операцій, відкриття поточних рахунків, здійснення безготівкових розрахунків тощо.

Інвестиційний складник регулює питання діяльності підприємства в інвестиційній сфері і пов'язана із капітальними вкладеннями у розвиток підприємства.

Щодо фондового складника фінансової безпеки, то він повинен забезпечувати оптимальний обсяг капіталізації підприємства (з огляду на представлені в ньому цінні папери, їх структуру та рівень ліквідності), здатний забезпечити стійкий фінансовий стан емітентів, власників, покупців, організаторів торгівлі, торговців, інститутів спільного інвестування, посередників (брокерів), реєстраторів, зберігачів та держави загалом [175, с. 50]. Фондовий складник направлений на врегулювання питань, що виникають під час випуску або продажу підприємством власних акцій, облігацій, векселів та купівлі цінних паперів інших підприємств.

Роль чи функція страхового складника полягає у врегулюванні відносин між суб'єктом господарювання та страховими компаніями з приводу страхування майна, фінансових ризиків [4], відповідальності, а також страхування від нещасних випадків на виробництві тощо.

Зовнішньоекономічний складник фінансової безпеки підприємства базується на взаємодії (або на забезпеченні взаємовідносин) із зовнішніми контрагентами під час здійснення експортно-імпорتنих операцій.

Інноваційний складник забезпечує функціонування діяльності підприємства на якісно новому рівні. Він спрямований на впровадження інноваційних нововведень у процес виробництва, своєчасне оновлення програмного забезпечення для здійснення фінансового аналізу та на раціональне використання автоматизованих систем фінансового обліку.

Підводячи короткі підсумки, доцільно підкреслити, що, відповідно до запропонованої структури, досягнення найвищого рівня фінансової безпеки підприємства можливе тільки через забезпечення максимальної безпеки основних функціональних складників.

Основними вихідними умовами гарантування фінансової безпеки підприємства є здатність розпізнавати зовнішні та внутрішні загрози. Термін «загроза» може інтерпретуватися у різних значеннях. Найчастіше його пов'язують, а інколи й ототожнюють із поняттям «небезпека». Водночас значна група науковців характеризує суть загрози як сукупність дій, умов, процесів, явищ, джерелом виникнення яких може бути як зовнішнє, так і внутрішнє середовище, а результатом – негативні зміни у соціально-економічній системі. Проте беззаперечним залишається той факт, що поняття загрози є ключовим у тлумаченнях суті безпеки як вітчизняними, так і закордонними науковцями (рис. 2).

Розглянувши поняття «загроза», з'ясуємо суть загрози його фінансовій безпеці. По-перше, така загроза має об'єктивний характер і найбільш характерна для діяльності підприємства саме в умовах ринкової економіки. Вона супроводжує майже всі види фінансових операцій

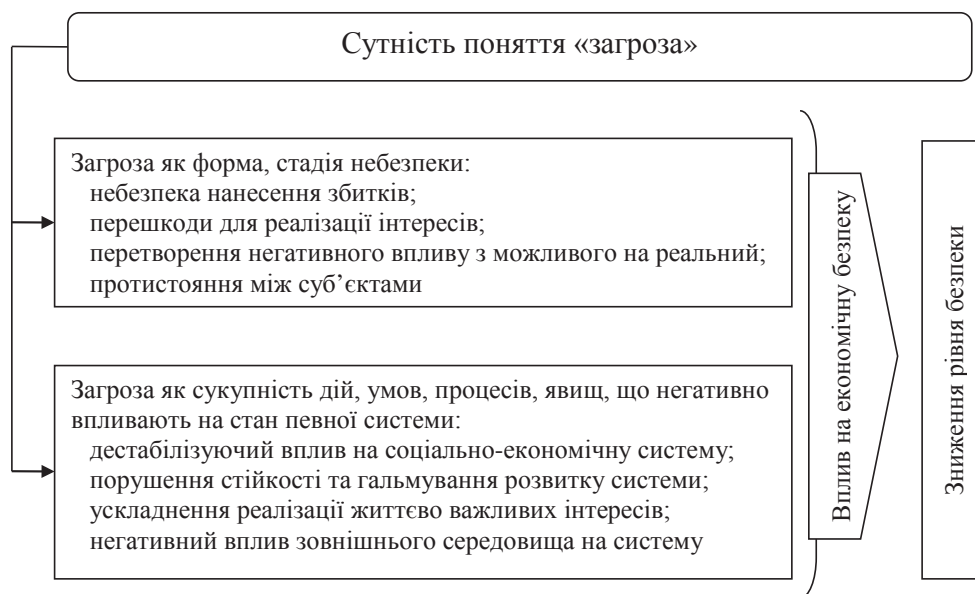

Рис. 2. Декомпозиція трактування поняття «загроза»

і напрямів фінансової діяльності будь-якого підприємства. Об'єктивний характер загрози фінансовій безпеці проявляється незалежно від того, враховується вона суб'єктами забезпечення фінансової безпеки чи ні.

Як об'єктивне явище загроза фінансовій безпеці є формою виразу суперечностей між фінансовими інтересами підприємства та його зовнішнім фінансовим середовищем.

Джерелом загроз є певні негативні чинники й умови функціонування фінансової системи підприємства: це може бути один чинник (умова) або їх сукупність. Однак джерелом загрози є не негативний чинник, а його деструктивна дія на можливості реалізації конкретних фінансових інтересів підприємства і забезпечення його фінансової безпеки. Така негативна дія чинника має ймовірнісний характер, це обов'язковий атрибут будь-якої загрози фінансовій безпеці підприємства. У результаті негативного впливу загрози її дія наносить безпосередній або опосередкований збиток підприємству. Цей збиток може мати форму прямої втрати (втрати доходу, капіталу тощо) або непрямой (упущена вигода, зниження фінансової репутації підприємства тощо).

Слід зазначити ще одну особливість загрози фінансовій безпеці підприємства – її непостійний характер, тому що загроза може змінюватися в процесі розвитку підсистеми забезпечення фінансової безпеки підприємства.

За джерелом виникнення всі загрози можна поділити на зовнішні і внутрішні. Зовнішні загрози не залежать від діяльності підприємства, вони належать до чинників ризику довкілля, в якому працює підприємство. Внутрішні загрози спричинені переважно неадекватною фінансово-економічною політикою підприємства, нераціональним визначенням пріоритетів фінансового менеджменту, несвоєчасним реагуванням на негативні тенденції в діяльності.

На нашу думку, саме внутрішні загрози потребують першочергової уваги, адже їм на відміну від зовнішніх, стосовно яких здебільшого можливою є лише адаптація, підприємство може протидіяти. Ефективність протидії, своєю чергою, залежить від можливості прогнозування виникнення та розвитку тої чи іншої загрози, тому цьому аспекту потрібно приділити особливу увагу.

Шляхом узагальнення наукового доробку вітчизняних та закордонних науковців та результатів власних аналітичних досліджень було визначено сукупність основних внутрішніх загроз у розрізі кожного функціонального складника фінансової безпеки підприємства:

– бюджетно-податковий складник фінансової безпеки підприємства: порушення платіжної дисципліни, зростання дебіторської та кредиторської заборгованостей за розрахунками з бюджетом і позабюджетними фондами, збільшення податкового навантаження;

– грошово-кредитний складник: порушення платіжної дисципліни, зростання дебіторської заборгованості, відволікання коштів у дебіторську заборгованість, надмірне зростання кредиторської заборгованості;

– банківський складник фінансової безпеки: зростання відсоткових ставок по кредитах, зменшення прибутковості депозитних операцій, зниження кредитного рейтингу підприємства;

– інвестиційний складник: зниження інвестиційної привабливості підприємства, неможливість залучення необхідного обсягу інвестицій;

– фондовий складник фінансової безпеки підприємства: втрата контрольного пакету акцій, зниження ринкової вартості цінних паперів, що випускаються підприємством, недостатній обсяг реалізації додаткових випусків акцій;

– страховий складник підприємства: зростання кредиторської заборгованості за розрахунками зі страхування, неотримання страхових відшкодувань після настання страхових випадків;

– зовнішньоекономічний складник фінансової безпеки: скорочення обсягів продажів по експортно-імпортних операціях, несвоєчасна оплата товарів, робіт, послуг міжнародними партнерами, зростання кредиторської заборгованості по експортно-імпортних операціях;

– інноваційний складник фінансової безпеки підприємства: старіння програмних продуктів для автоматизації аналізу й управління фінансами підприємства, фінансовий шпіонаж [5].

Узагальнюючи доробок вітчизняних науковців [1–6], нами запропоновано такий перелік етапів управління загрозами, у т. ч. внутрішніми, фінансовій безпеці підприємства:

вибір методу оцінювання загроз фінансовій безпеці підприємства;

визначення зон загроз фінансовій безпеці підприємства за обраним методом;

визначення рівня загроз фінансовій безпеці підприємства за обраним методом;

вибір методу управління загрозами фінансовій безпеці підприємства;

застосування обраного методу управління загрозами фінансовій безпеці в систему фінансового менеджменту підприємства.

Слід наголосити, що для профілактики загроз на підприємстві потрібно виконувати такі завдання:

моніторинг та ідентифікація загроз, джерел і умов їх виникнення;

прогнозування ситуацій, які сприятимуть реалізації загроз;

пристосування підсистеми управління фінансовою безпекою підприємства до впливу потенційних і наявних загроз;

професійна перепідготовка керівництва і персоналу.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Як підсумок, потрібно ще раз підкреслити, що система фінансової безпеки підприємства

є однією із найбільш важливих складників системи економічної безпеки підприємства виходячи із пріоритетності фінансової сфери господарської діяльності будь-якого підприємства та результуючого змісту процесу гарантування безпеки стосовно інших складників економічної безпеки.

Основою гарантування фінансової безпеки підприємства є формування її структури із визначенням змісту та ключових параметрів

кожного елемента, здійснення аналізу та оцінки наявних загроз за кожним із функціональних складників, а також розробка системи заходів для нейтралізації дії внутрішніх загроз, що забезпечить стабільне та ефективне функціонування суб'єкта господарювання.

Комплексне дослідження теоретичних підвалин системи фінансової безпеки підприємств можуть скласти основу для подальших наукових розробок даної наукової сфери.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И.А. Бланк. – К.: Эльга, Ника-центр, 2004. – 784 с.
2. Горячева К.С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.06.01 / К.С. Горячева; Київ. нац. ун-т технологій та дизайну. – К., 2006. – 17 с.
3. Малик О.В. Структурасистеми фінансової безпеки підприємств за умов глобалізації / О.В. Малик // Экономика и управление. – 2012. – № 6. – С. 132–137.
4. Матвійчук Л.О. Структура системи фінансової безпеки в управлінні підприємством / Л.О. Матвійчук // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 6. – С. 194–197.
5. Орлова В.В. Ідентифікація загроз фінансовій безпеці підприємства / В.В. Орлова // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.13. – С. 267–273.
6. Фінансова безпека підприємства: [навч. посіб.] / Т.Б. Кузенко, Л.С. Мартюшева, О.В. Грачов, О.Ю. Литовченко. – Харків: ХНЕУ, 2010. – 300 с.